

gično strukturo so dosedanje duhovne vede močno zanemarile. Le teologija in jurisprudenca sta izluščili splošno metodologijo dogmatičnega tvorjenja pojmov. A ta način tvorjenja pojmov nahajamo tudi v okviru umetnosti, oziroma umetnostnih »ved«, bolje bi morda rekli »ideologij«.

V čem je specifikum dogmatičnega zadržanja? Teolog v svoji dogmatiki vsebino religioznega izročila ali religioznega doživetja pojmovno eksplicira, sistematizira in teoretično utemelji; jurist pa pravni sistem, v katerem stoji, sistematično interpretira. Umetnostne vede sicer nimajo izdelane dogmatične panoge, a dogmatično tvorjenje pojmov porabljajo vendarle. Spomnimo le na estetiko umetnikov, izpovedi in programe stvarjajočih umetnikov. »Reflektirujoči umetnik skuša zmisel svoje umetnosti eksplicirati. Vsak hoče pokazati, da je prava umetnost in jo hoče z več ali manj velikim pojmovnim aparatom izkazati za pravoc (str. 23).

Tretja smer tvorjenja pojmov obsega kritične, normative ali vrednostnofilozofične panoge. Politična dogmatika preide v filozofijo države, teološka dogmatika v religijsko filozofijo, dogmatika umetnosti v estetiko itd. Vsem je skupen svojevrsten način gledanja, gre za občeveljavnost, za quaestio juris. Semkaj gredo problemi »resnična vsebina religije«, »nauk o pravem pravu«, »ideja lepega«, »vzgojni ideal«. »Dogmatik hoče interpretirati konkreten zmisel, v kojega resničnost veruje, s komer eksistencialno stoji in pade. Namen... estetikov gre za absolutno in radikalno utemeljitvijo« (str. 24).

Končno sledi še četrta grupa ved, grupa teoretskih disciplin in metod, in sicer spadajo semkaj čisto teoretske panoge, umetniške tehnike, razlagajoče, tipizirujoče in generalizirujoče vede.

Poleg teh nadvse važnih vidikov je izluščil in izkazal Rothacker nadaljnje temeljno dejstvo, da so vse duhovne vede po svojih metodah, ciljih, po stavljanju problemov globoko zasidrane v vprašanjih in razlikah svetovnih nazorov. V sodobnih duhovnih vedah nahajamo huda nasprotstva, boje glede »prave metode«; gre za vprašanje, katera izmed zgoraj navedenih metod je pravilna, ali raziskujemo zgodovino slovenske umetnosti tako, da smatramo umetnost za izraz celotne vsakokratne kulture, ali jo treba raziskati v zmyslu izoliranega stilnega razvoja; gre še za druga vprašanja. Zdi se pri tem, da smo bistveno zavisni od elementov svetovnih nazorov; vsaka metodološka odločitev, vsaka vrednostna sodba, vsak terminus je določen po perspektivi svetovnega nazora. »Če je biografija zgrajena tako, da se začne ali z rodovnikom, ali z zgodovino mladosti ali s poglavjem o duhovni zgodovini, je povečini že simptomatično« (str. 32). Nekatere vede so več zavisne, druge manj (najbolj splošne sistematične več kot najbolj specialne-zgodovinske), a zavisne so vse.

Velika zasluga Rothackerjeva je, da je v klasični formulaciji izklesal te svetovnonazorske kategorije. V več dimenzijah se dajo porazdeliti. Kratko poročamo o nekaterih, glede ostalih se sklicujemo na knjigo samo. Dopolnjujoč Diltheyevo razdelitev svetovnih nazorov govori R. o naturalizmu (1), dualističnem idealizmu (2) in objektivnem idealizmu (3). Gre za tri osnovne tipe svetov-

Franc Tratnik: Delo na polju (Gorica, 1914)

nega in življenjskega nazora, ki jih srečavamo povsod v življenju, vsak na svoj način vpliva tudi na duhovne vede. Naturalizem izhaja iz čutnosti, obstoja v dveh varijantah, objektivno-metafizični (materializem) in subjektivni (senzualizem), javlja se ne samo v naturalistični umetnosti, ampak tudi v naturalistični umetnostni vedi. Ideje, duha, vrednote reducira itd. Dualistični idealizem raztrga svet v dvoje polovic. Ni važno, kje je prerez (ali med duhom in materijo, živo in neživo snovjo, normo in tem, kar eksistira), važno je, da razpade istinitost v dvoje polovic. Baš ta dualizem skuša premagati objektivni idealizem, ki skuša najti sintezo in harmonijo med temi elementi.

Slično razpadejo svetovni nazori v drugi dimenziji v subjektivistične (individualistične) in objektivistične (zajedniške). In še dalje v tretji dimenziji v racionalistične in iracionalistične. Rothacker doprinaša obširen material iz zgodovine duhovnih ved. Izkazuje, kako se vsi ti nazori med sabo dopolnjujejo in zahtevajo; da se v življenju in praksi moramo odločiti za enega, a da vendarle vsak vključuje že tudi vidike drugega. I naturalizem, i dualistični i objektivni idealizem ima svojo dialektiko, dosledno izpeljan mora vsak preiti v ostali dve poziciji.

R. obravnava in ocenjuje dalje posamezne duhovne metode. Prinaša filozofično kritiko razvojno-zgodovinske metode, organicistične metode, primerjalne metode. Vsaka teh metod ima svojo upravičenost, specielno velja to za primerjalno, ki je zadnje čase zopet močno pridobila na ugledu.